

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 28. september 2023
(OR. en)

13520/23

ENER 515
ECOFIN 936

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	28. september 2023
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2023) 547 final
Teema:	KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE nõukogu 19. detsembri 2022. aasta määruse (EL) 2022/2576 läbivaatamise põhijärelduste kohta, mis on tehtud, võttes arvesse gaasitarnete üldist olukorda liidus

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2023) 547 final.

Lisatud: COM(2023) 547 final

Brüssel, 28.9.2023
COM(2023) 547 final

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE

**nõukogu 19. detsembri 2022. aasta määruse (EL) 2022/2576 läbivaatamise
põhijärelduste kohta, mis on tehtud, võttes arvesse gaasitarnete üldist olukorda liidus**

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

Gaasiosude parem koordineerimine (II peatükk)

Vastavalt määrusele kavandas ja käivitas komisjon teenuseosutaja abiga ühisostude mehhanismi **AggregateEU**, mille tulemusnäitajad on 2023. aasta 14. juuli seisuga järgmised:

	Esimene voor aprill/mai 2023	Teine voor juuni/juuli 2023	Koondtulem
<i>Olek</i>	<i>lõppenud</i>	<i>lõppenud</i>	<i>[pooleli]</i>
Registreeritud osalejad (kokku)	120	154	–
Koondatud nõudlus	11,6 miljardit kuupmeetrit (mld m ³)	15,9 mld m ³	27,5 mld m ³
Tarnepakkumised	18,7 mld m ³	15,2 mld m ³	33,9 mld m ³
Sobitatud nõudlus	10,9 mld m ³	12 mld m ³	22,9 mld m ³

Komisjon rakendas ka määruse kohaseid kaasnevaid meetmeid, sealhulgas seoses läbipaistvuse ja teabevahetuse, ELi energiaplatvormi juhtimise ning AggregateEU kohustusliku kasutamisega.

Komisjon usub, et ELi energiaplatvorm aitas kaasa mitmekesistamiseks tehtavatele liidu jõupingutustele ja hoidlate täitmisele 2023.–2024. aasta küttehooaja eel. AggregateEU andis Euroopa ostjatele täiendava võimaluse hankida gaasi usaldusväärselt tarnijatelt konkurentsivõimeliste hindadega ning tagas turu nõudluse ja pakkumise läbipaistvuse, aidates samal ajal vähendada turgude volatiilsust.

Asjaolu, et ainuüksi kahe esimese vooru kogumaht ületas kahekordselt kohustusliku nõudluse koondamise mahu, näitab, et turuosalised pidasid ühisostude mehhanismi kriisiolukorras väga kasulikuks.

Meetmed, millega tõhustatakse LNG-rajatiste, gaasihoidlate ja torujuhtmete kasutamist (II peatüki 3. jagu)

Määrus sisaldab sätteid, millega muudetakse veeldatud maagaasi (LNG) ja gaasihoidlate hoiustamisvõimsusega järelkauplemine läbipaistvamaks ja lihtsamaks, võimaldades veeldatud maagaasi ja gaasihoidlate ning torujuhtmete (nt ülekoormuse korral) tõhusat kasutust. Suurem läbipaistvus tagas põhjalikuma ülevaate LNG ja hoiustamise turgudest ELis ning võimaldas nende taristute tõhusamat kasutamist.

Meetmed ülemäärase gaasihinna ja ülemäärase päevasisese hinnavolatiilsuse vältimiseks energia tuletisinstrumentide turgudel (III peatükk)

Kauplemise valdkonnas hõlmab määrus meetet, mille abil hallatakse ülemäärast

volatiilsust gaasi- ja elektrituletisinstrumentide turgudel, säilitades samal ajal hinnakujundusprotsessid. Kasutusele võeti ajutine päevasisese hinnapiigi vahemiku mehhanism ehk päevasisese hinnavolatiilsuse juhtimise mehhanism, mille abil hoitakse ära ülemäärane hinnavolatiilsus ja äärmuslik hinnatõus energiatuletisinstrumentide turul, kaitstes seeläbi ELi energiaettevõtjaid suurte päevasiseste hinnatõusude eest ning aidates neil tagada nende energiaga varustus keskpikas perspektiivis.

Mehhanismi vastuvõtmisest alates ei ole turul toimunud muutusi, mis nõuaksid selle käivitamist äärmuslike hinnatõusude vältimiseks. Sellega seoses on vaja energiatoodete turge täiendavalt jälgida, et teha kindlaks, kas päevasisese hinnavolatiilsuse juhtimise mehhanismi kohaldamisperioodi on vaja ajutiselt pikendada, võttes arvesse energiakriisi järel maad võtnud ebakindlust nendel turgudel ja üleilmseid turupingeid, mida võis täheldada 2023. aasta suvel.

Gaasiga seotud hädaolukorras võetavad meetmed (IV peatükk)

Määrusega täiendati ajutiselt gaasivarustuskindluse määrust,¹ eelkõige muutes solidaarsusmehhanismi kahepoolsete lepingute puudumise korral vaikimisi kohaldatavaks ning laiendades solidaarsusmehhanismi kohaldamisala veeldatud maagaasile (LNG) ja elektrivarustuskindluse seisukohast kriitilise tähtsusega gaasimahtudele. Lisati ka sätte kaitstud tarbijate nõudluse vähendamise hõlbustamiseks ning sätte piiriüleste voogude kaitsmiseks.

2022. aasta detsembris korraldas komisjon koos ELi liikmesriikide ja Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustikuga (ENTSOG) solidaarsusmeetme ühiskatsetuse, mille käigus testiti hädaolukorras kohaldatavaid eeskirju ja menetlusi ning solidaarsusmehhanismi.

Komisjon teeb järelduse, et selles peatükis kirjeldatud meetmed on osutunud kasulikuks gaasikriisi leevendamisel ning on asjakohased praegu ja tulevikus nõudluse vähendamiseks tehtavates jõupingutustes.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2017. aasta määrus (EL) 2017/1938, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 994/2010.

Sissejuhatus

Vastusena üleilmsetele energiaturu häiretele, mille põhjustas Venemaa sissetung Ukrainasse, võttis Euroopa Liit (EL) vastu kava „REPowerEU“, mille eesmärk on säästa energiat, toota puhast energiat ja mitmekesistada energiaallikaid, et suurendada Euroopa strateegilist vastupanuvõimet ning vähendada sõltuvust Venemaa gaasi impordist.

2022. aasta aprillis käivitas komisjon Euroopa Ülemkogu korraldusel kava „REPowerEU“ raames ELi energiaplatvormi, millel on kolm eesmärki: 1) nõudluse koondamine ja gaasi ühisostmine, 2) olemasoleva taristu tõhusaim kasutamine, 3) rahvusvaheline teavitustegevus.

Alates sõja puhkemisest on olukord gaasiturul järk-järgult halvenenud. Asjaolu, et Venemaa hakkas Euroopale gaasi tarnimist kasutama relvana, pingestas turgu ja tõi kaasa gaasihindade järsu tõusu. Hulgihind oli 2022. aastal keskmiselt viis korda kõrgem kui enne kriisi, tõustes kriisi haripunktis 2022. aasta suvel isegi üle 300 euro/MWh².

Seepärast võttis nõukogu 19. detsembril 2022 vastu erakorralise nõukogu määruse (EL) 2022/2576, et suurendada solidaarsust gaasi ostmise parema koordineerimise, usaldusväärsete hinna võrdlusaluste ja piiriülese gaasikaubanduse abil (edaspidi „määrus“).

See määrus tagab ajutise õigusliku aluse järgmise tarvis:

- gaasiostude parem koordineerimine (II peatükk);
- meetmed ülemäärase gaasihinna ja ülemäärase päevasisese hinnavolatiilsuse vältimiseks energia tuletisinstrumentide turgudel (III peatükk);
- gaasiga seotud hädaolukorras võetavad meetmed (IV peatükk).

Määruse artiklis 30 on sätestatud järgmine: „Komisjon vaatab käesoleva määruse läbi 1. oktoobriks 2023, võttes arvesse gaasitarnete üldist olukorda liidus, ja esitab nõukogule selle läbivaatamise peamisi järeldusi sisaldava aruande. Komisjon võib kõnealuse aruande põhjal teha ettepaneku käesoleva määruse kehtivusaja pikendamiseks.“

Kooskõlas eelöelduga kirjeldatakse käesolevas aruandes, kuidas komisjon on määrust rakendanud, ning antakse ülevaade määruse sätete kohta tehtud peamistest tähelepanekutest ja nende põhjal tehtud järeldustest.

² See kehtib nii gaasibörsi Title Transfer Facility (TTF) futuurlepingute (lähima aegumiskuupäevaga instrument) kui ka TTFi hetkelepingute (päev ette) puhul.

II PEATÜKI LÄBIVAATAMINE (GAASIOSTUDE PAREM KOORDINEERIMINE)

Komisjon on gaasiositude koordineerimise rakendamiseks i) loonud mehhanismi gaasilepingutest ja pakkumismenetlustest teatamiseks, et muuta gaasiturud läbipaistvamaks, ning ii) korraldanud nõudluse koondamist, pakkumisvoore ja sobitamist ning loonud gaasi ühisostude mehhanismi (ühisostude mehhanism). Komisjon esitab aruandes 14. juuli 2023. aasta seisuga kättesaadavad tulemused ja andmed, mis kajastavad pakkumismenetlusi ja lepinguid, millest selleks kuupäevaks teatatud oli, ning AggregateEU³ ühisostude mehhanismi kaudu korraldatud kahe esimese nõudluse koondamise ja pakkumisvoorude tulemusi.

Gaasinõudluse koondamise ja pakkumismenetluste koordineerimine jätkub, kuni määrus kaotab kehtivuse.

1. jao (gaasiositude koordineerimine liidus) läbivaatamine (artiklid 3 ja 4)

1. Läbipaistvus ja teabevahetus (määruse artikkel 3)

Energiakriis tõi esile ELi sõltuvuse Venemaa fossiilkütustest ja ELi liikmesriikide koordineerimata tegevuse kahjulikud tagajärjed, kui silmitsi seisti olukorraga, kus Venemaa kasutas gaasitarneid relvana, mis tõi kaasa kõrged hinnad ja varustuskindluse kriisi. Et vähendada ELi sõltuvust Venemaa maagaasi tarnetest ja alandada hindu, peeti oluliseks koordineerida paremini gaasi ostmist välistarnijatelt. Seepärast on määruse artikli 3⁴ eesmärk tagada gaasiositude parem koordineerimine ELis ja energiasolidaarsus ELi liikmesriikide vahel. Selle saavutamiseks tuleks anda komisjonile ülevaade gaasi ostmiseks algatatavatest pakkumismenetlustest või sõlmitavatest müügi- ja ostulepingutest. Selleks peavad maagaasiettevõtjad või gaasi kasutavad ettevõtjad saatma komisjonile teatised kõigi tulevaste pakkumismenetluste või sõlmitavate lepingute kohta, mille puhul tarnemaht ületab 5 TWh aastas.

Määruse artikli 3 lõikes 2 on sätestatud, et kui komisjon leiab, et pakkumismenetluste või lepingutega seonduvat on vaja täiendavalt koordineerida (näiteks kui pakkumismenetlused või lepingud võivad negatiivselt mõjutada turu toimimist, varustuskindlust või solidaarsust või kui need võiksid saada kasu ühisostude mehhanismist), võib komisjon anda asjaomastele äriühingutele soovitusi, kui ta on teavitanud sellest ELi energiaplatvormi ajutist juhtnõukogu.

³ AggregateEU on nõudluse koondamise ja ühisostude mehhanism, mida haldab ELi energiaplatvormi raames teenuseosutaja Prisma kooskõlas nõukogu määrusega (EL) 2022/2576.

⁴ Artiklis 3 on sätestatud järgmine: „1. Üksnes parema koordineerimise eesmärgil teavitavad liidus asutatud maagaasiettevõtjad või gaasi tarbivad ettevõtjad või liikmesriikide asutused, kes kavatsevad algatada pakkumismenetluse gaasi ostmiseks või alustada kolmandate riikide maagaasitootjate või -tarnijatega läbirääkimisi aastas üle 5 TWh gaasi ostmiseks, komisjoni ja vajaduse korral nende ettevõtjate asukohaliikmesriiki gaasitarnelepingu või vastastikuse mõistmise memorandumi sõlmimisest või gaasi ostmiseks pakkumismenetluse algatamisest.“

Artikli 3 kohaseid teateid ja soovitusi käsitlev statistika

14. juuli 2023. aasta seisuga	Arv	Tarnete maht 2023. aastal (teravatt-tundi (TWh))	Tarnete maht 2024. aastal (TWh)	Tarnete maht 2025. aastal (TWh)
Saadud teated tulemuse kaupa:	22	89,2	189,6	197,9
esitatud soovitused	2	11,05	25,5	25,5
soovitusi pole vaja	20	78,15	164,1	172,4
hindamine pooleli	0	0	0	0

Komisjon tagas mitu võrdselt aktsepteeritavat ja turvatud kanalit teadete turvaliseks esitamiseks, nagu on ette nähtud määruse artiklis 3. See võimaldas vähendada ettevõtjate muret turvalisuse ja konfidentsiaalsuse pärast ning teavitada samal ajal ELi liikmesriike kooskõlas konfidentsiaalsusnõuetega.

Peamised tähelepanekud. Üldiselt leiab komisjon, et artikli 3 rakendamine tõi kaasa gaasi ostmiseks kavandatavate pakkumismenetluste ning sõlmitavate müügi- ja ostulepingute suurema läbipaistvuse, kuna see andis komisjonile parema ülevaate eelseisvatest pakkumismenetlustest.

Määruse artikli 3 kohaseid soovitusi tehti ainult nende teadete kohta, mille esitasid pakkumismenetluse algatamist kavandanud äriühingud. Määruse rakendamisel ilmnes mitu probleemi: teatavatest ärikokkulepetest teatati pärast nende sõlmimist ning äriühingud ei olnud aldis tundlikku äriteavet jagama. Mõned tööstusharu esindajad seadsid kahtluse alla määruse tõlgenduse, eelkõige seoses teadete esitamise ajaga käimasolevate läbirääkimiste puhul.

Komisjonil pole võimalik täpselt hinnata, kui palju kordi jäeti artikli 3 nõuete kohaldamisalasse kuuluvatest juhtumitest teatamata. Selle tingib asjaolu, et juurdepääs allkirjastatud ärikokkulepete andmekogumitele puudub või on mittetäielik.

Järeldus. Gaasi ostmiseks algatatavatest pakkumismenetlustest ning sõlmitavatest müügi- ja ostulepingutest teatamise kohustuse põhimõtte rakendamisest on saanud uus vahend läbipaistvuse suurendamiseks ja ülepakkumise vältimiseks. Lepingutest teatamine on osutunud oodatust problemaatilisemaks, sest lepingueelne etapp on ettevõtjate jaoks väga tundlik küsimus.

Pakkumismenetlustest ette teatamise puhul on sätte rakendamine osutunud lihtsamaks kui lepingutest ette teatamise puhul. Võttes arvesse, et AggregateEU toimib pakkumismenetluste kaudu, näivad komisjoni antud soovitusel olevat asjakohasemad, kui need tehakse ettevõtjatele, kes kavandavad pakkumismenetlusi, mis võivad toimuda AggregateEU kaudu.

Saadud kogemus näitab ka seda, et komisjoni ulatuslikum juurdepääs allkirjastatud ärikokkuleppeid käsitlevale mahukamale andmekogumile (koondandmete ja anonüümitud andmete kaudu) peaks omakorda aitama paremini tagada lepingutest ja pakkumismenetlustest teatamise kohustuse täitmist ning põhjalikumalt hinnata üksikute pakkumismenetluste või lepingute mõju.

2. Ajutine juhtnõukogu (määruse artikkel 4)

Komisjon moodustas oma 13. jaanuari 2023. aasta otsusega (C(2023)407 final⁵) ajutise juhtnõukogu. Ajutine juhtnõukogu võttis oma kodukorra vastu 16. veebruaril 2023 ja oli 14. juuliks 2023 pidanud kuus koosolekut.

Ajutise juhtnõukogu eesistuja on juhtiv asepresident Maroš Šefčovič ja selle liikmed on liikmesriikide asutuste nimetatud kõrgetasemelised esindajad. Energiaühenduse sekretariaat osaleb koosolekutel vaatljana ja energiaühenduse osalisriigid osalevad koosolekutel kutse alusel, kui käsitletakse ühist huvi pakkuvaid küsimusi.

Ajutine juhtnõukogu loodi selleks, et hõlbustada ühisostude mehhanismi koordineerimist, eelkõige nõudluse koondamist. Samuti on komisjon kohustatud konsulteerima ajutise juhtnõukoguga artikli 3 lõike 2 kohaste soovitude projektide üle ning teavitama teda mõjust, mida avaldab asjaomaste äriühingute osalemine ühisostude mehhanismis.

Peamised tähelepanekud. Komisjon leiab, et ajutine juhtnõukogu täitis täielikult oma ülesande hõlbustada ühisostude mehhanismi koordineerimist riiklikul tasandil, sealhulgas nõudluse koondamist. Ajutise juhtnõukogu liikmed ja vaatljad täitsid olulist rolli ELi energiaplatvormile tugeva ja püsiva poliitilise toetuse tagamisel, edendades ühisostude mehhanismi ning andes teavet oma vastavatele riiklikele institutsioonidele ja asjaomastele äriühingutele. Ajutise juhtnõukogu liikmete korraldatud riiklikud ümarlauad olid olulised nõudluspoole osaliste kaasamisel ning gaasi- ja energiamahukate tööstusharude esindajate osalemise koordineerimisel. Samuti on nad aktiivselt suhelnud riiklike finantseerimisasutustega (riiklikud tugipangad ja ekspordikrediidi agentuurid), et uurida, kuidas saada ja kindlustada tagatised ostjatele, kes ei ole piisavalt krediidivõimelised.

Ajutise juhtnõukogu liikmed ja vaatljad arutasid korrapäraselt kõiki ELi energiaplatvormi põhiaspekte, jagasid parimaid tavasid ning andsid väärtuslikku tagasisidet ühisostude mehhanismi rakendamisega seotud küsimustes. ELi liikmesriigid arutasid ka määruse kohaldamist, eelkõige kohustuslikku nõudluse koondamist.

Juhtnõukogu ajutiste liikmetega konsulteeriti ka määruse artikli 3 alusel esitatavate soovitude eelnõude üle (üksikasjalikum teave on esitatud eelmises punktis). Saadud tagasiside oli siiski üsna napp ja puudutas vaid väheseid soovitusi.

Järeldus. Ajutise juhtnõukogu tegevus oli ühisostude mehhanismi tulemuslikuks rakendamiseks väga oluline. See tagas ELi liikmesriikide suurema osaluse ja tööstusharu esindajate laialdase osalemise.

⁵ Komisjoni otsusega saab tutvuda järgmisel aadressil: [EUR-Lex - 32023D0208\(02\) - ET - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/32023D0208(02).htm).

2. jao „Nõudluse koondamine ja ühisostud“ läbivaatamine (määruse artiklid 5–11)

3. Nõudluse koondamine ja ühisostud (määruse artiklid 5–8)

i. AggregateEU: teenuseosutaja valimine

Komisjon kavandas ja rakendas ühisostude mehhanismi määruse kohaselt teenuseosutajaks valitud äriühingu PRISMA European Capacity Platform GmbH abiga.

Peamised tähelepanekud. Komisjon leiab, et määruse sätted teenuseosutaja valimise ning temaga lepingu sõlmimise kohta võimaldasid määrata AggregateEU kavandamiseks, arendamiseks, haldamiseks ja hooldamiseks kvalifitseeritud teenuseosutaja.

PRISMA käivitas avaliku sektori hankijana tegutseva komisjoni juhtimisel ja temaga pidevalt koostööd tehes AggregateEU platvormi aegsasti, et võimaldada täita ELi hoidlad 2023.–2024. aasta küttehoojaks valmistumiseks.

Rakendades oma suutlikkust ja vahendeid torujuhtmete võimsuse jaotamisel, kavandas, arendas ja käivitas PRISMA ühisostude mehhanismi vähem kui kolme kuuga kooskõlas hanke tehnilise kirjelduse sätete ja määruse eesmärkidega. Määruses ei ole sõnaselgelt märgitud, kuidas ühisostude mehhanismi rakendada, kuid komisjon ja PRISMA on sellega seoses seni teinud järgmist.

- Loodi AggregateEU mehhanism, mis põhineb komisjoni kavandil ja suunistel.
- Registreeriti PRISMA platvormil osalejad kooskõlas tööstusharu standarditega ning tehti AggregateEU liitumisega seotud tööstustoimingud kooskõlas määruse artiklites 8 ja 9 sätestatud välistamiskriteeriumidega. 14. juuliks 2023 oli AggregateEU platvormil registreeritud üle 150 äriühingu.
- Korraldati nõudluse koondamise voorud, mille käigus äriühingud said üksikasjalikult esitada oma nõudmised, sealhulgas kogu vajaliku teabe mahtude, ajakava ja tarnekohtade kohta – vt punkti iii tabel („AggregateEU: esialgsed tulemused“).
- Müüjatelt koguti tarnepakumised ja kõige konkurentsivõimelisemad pakkumised sobitati koondnõudlusega, jaotades pakkumised alapakkumise korral proportsionaalselt – vt punkti iii tabel („AggregateEU: esialgsed tulemused“).
- Koguti teavet ostjate ja müüjate vaheliste läbirääkimiste seisu ning sobitatud positsioonidega äriühingute vaheliste lepingute sõlmimise kohta.

Selleks et viia AggregateEU toimimine kooskõlla äritavade ja -standarditega ning et see pälviks tööstusharu laialdase heakskiidu, on mehhanism välja töötatud tihedas koostöös tööstusharu nõuanderühmas esindatud tööstusharu osaliste ja sidusrühmadega. Nimetatud mitteametlik eksperdirühm, kuhu kuulusid 27 ELi äriühingut ja 11 vaatlejat, kes on maailmaturul gaasiga kauplemises kogenud, oli peamine foorum tööstusharu osaliste kaasamiseks ning see osutus väga kasulikuks AggregateEU raames välja arendatavaid teenuseid käsitlevatesse aruteludesse tööstusliku vaatenurga lisamise mõttes.

PRISMA osa – ühe Euroopa juhtiva gaasitarne mahtudega kauplemise platvormi haldamine – oli väga oluline ühisostude mehhanismi usaldusväärsuse tagamisel ning tööstusharu

osalejates usalduse tekitamisel ja nendele kindlustunde andmisel, eelkõige seoses ärisaladuste kaitse aspektiga.

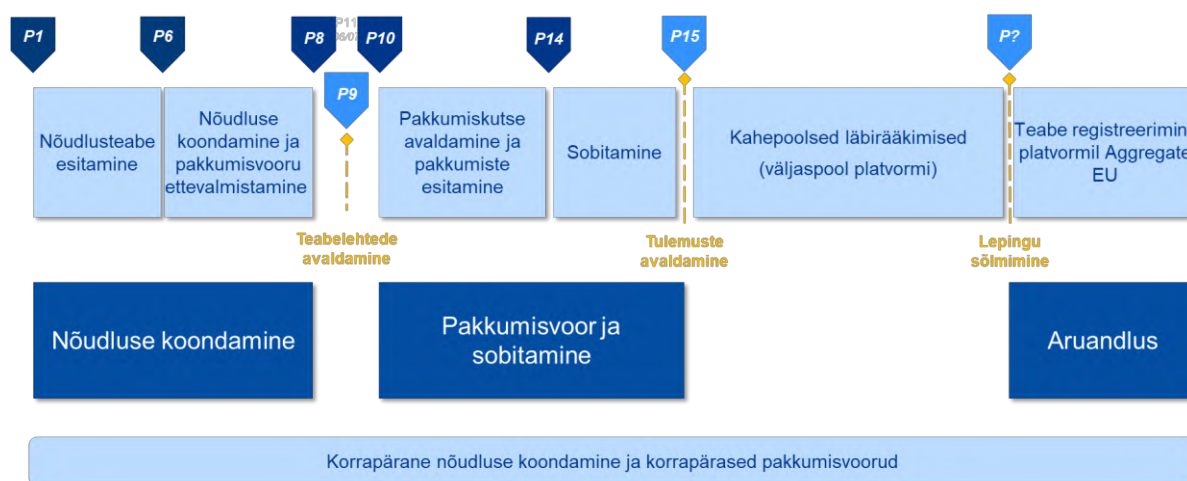
Järeldus. Teenuseosutaja toetus oli oluline, võimaldades komisjonil ühisostude mehhanismi piisavalt kiiresti tulemuslikult rakendada.

Ent kui vaadelda teenuse rakendamist määruse seisukohast, siis oleks olnud asjakohasem, kui valikukriteeriume käsitlevates sätetes oleks IT-vahendi tehniliste nõuete asemel esikohale seatud teenuste kirjeldus.

ii. *AggregateEU väljatöötamine*

AggregateEU väljatöötamise peamine eesmärk oli võimaldada nõudluse koondamist, pakkumisvooru korraldamist rahvusvahelistele gaasitarnijatele ning nõudluse sobitamist tarnijate pakkumistega.

Komisjon ja teenuseosutaja rakendasid AggregateEU, korraldades pakkumisvoorud, mis kõik hõlmasid järgmisi etappe:

Peamised tähelepanekud. Vaatlusalusel perioodil olid suuremad äriühingud üldiselt altimad AggregateEU mehhanismis osalema kui väiksemad äriühingud. AggregateEU platvormil on end seni registreerinud kokku üle 150 erineva suurusega äriühingu tarneahela eri osadest.

Osalejad hindasid AggregateEU pakutavat paindlikkust ja asjaolu, et see pealtnäha ei avalda pärssivat mõju turumehhanismidele. Eelkõige hindasid nad pakutavate toodete liike (tarned riiklikesse kauplemispunktidest või veeldatud maagaasi (LNG) terminalidesse) ning kuupõhisust ja tarnetähtaegu.

Mõned osalejad hindasid ka võimalust teha pakkumine nõudluse kohta ja see hiljem tagasi võtta ning võimalust alustada läbirääkimisi sobivate lepingupartneritega muudel tingimustel kui need, mis esitati AggregateEU platvormil. Seevastu teised turuosaliselised ja mõned riiklikud asutused leidsid, et AggregateEU peaks praeguse vabatahtlikkuse põhimõtte kohaldamise asemel võimaldama siduvamat nõudluse tagamist ostjatelt ja pakkumise tagamist tarnijatelt.

Pärast esimest pakkumisvooru taotlesid mõned osalejad kohandusi, et tagada parem vastavus oma tarbimisharjumustele. Õigusraamistiku paindlikkus ja ülesehitus võimaldasid komisjonil

need taotlused osaliselt rahuldada ning AggregateEU toimimist parandada, muutes ja ajakohastades funktsioone pakkumisvoorudevahelisel ajal. Näiteks pikendati mõne energiamahuka tööstusharu osaleja palvel teise pakkumisvooru tarnetähtaegu 20 kuuni, st 2025. aasta märtsini.

Kuna osalejate lepingute sõlmimise kohta aruannete esitamiseks puudus tugev õiguslik alus, oli tagasiside sõlmitud lepingute kohta üldiselt vähene.

Samuti valmistas ostjate suhtes kehtiv AggregateEU mehhanismis osalemise geograafiline piirang probleeme teatavatele suurtele kontsernidele, kes tuginevad Ühendkuningriigis, Šveitsis või Euroopa Majanduspiirkonnas asutatud tütarettevõtjatele.

Järeldus. Ostjate ja müüjate ühisostude mehhanismis osalemise suur määr ja kahe esimese vooru tulemused kinnitavad üldiselt, et osalejad kiitsid AggregateEU ülesehituse, selle pakutavad teenused ning komisjoni ja teenuseosutaja reageerimise nende taotlustele enamjaolt heaks. Ka enamik ELi liikmesriikidest väljendas selle suhtes ELi energiaplatvormi ajutise juhtnõukogu koosolekul oma heakskiitu, sama tegid tööstusharu esindajad mitmesuguste mõttevahetuste käigus (sealhulgas tööstusharu nõuanderühma koosolekutel).

Osalejate aruandlus läbirääkimiste ja lepingute sõlmimise etappide tulemuste kohta oleks võinud olla üksikasjalikum. See oleks tõenäoliselt aidanud AggregateEU tõhusust ja tulemuslikkust paremini mõõta.

iii. AggregateEU: esialgsed tulemused

14. juuliks 2023 oli komisjon käivitanud kaks pakkumisvooru, mille tulemusnäitajad on järgmised:

	Esimene voor aprill/mai 2023	Teine voor juuni/juuli 2023	Koondtulem
<i>Olek</i>	<i>lõppenud</i>	<i>lõppenud</i>	–
Registreeritud osalejad (kokku)	120	154	154
Koondatud nõudlus	11,6 miljardit kuupmeetrit (mld m ³)	15,9 mld m ³	27,5 mld m ³
Tarnepakkumised	18,7 mld m ³	15,2 mld m ³	33,9 mld m ³
Sobitatud nõudlus	10,9 mld m ³	12 mld m ³	22,9 mld m ³

Täiendavad pakkumisvoorud käivitatakse eeldatavasti 2023. aasta lõpuks.

Peamised tähelepanekud. Vastavalt määruse artiklile 8 said ühisostude mehhanismis AggregateEU kaudu ostjana osaleda ELis ja energiaühenduse osalisriikides asutatud äriühingud. Müüjana võisid osaleda kõik äriühingud. Nii ostjate kui ka müüjate puhul välistati Venemaa Föderatsiooniga seotud äriühingute osalemine ja selliste äriühingute osalemine, kelle suhtes kohaldatakse ELi sanktsioone, mis on vastu võetud seoses Venemaa tegevusega Ukrainas.

14. juuliks 2023 oli AggregateEU kasutajaks registreeritud kokku 154 äriühingut. See arv hõlmab ELis asutatud äriühinguid ja energiaühenduse osalisriikides, eelkõige Ukrainas, Moldovas ja Serbias asutatud äriühinguid, kes näitasid AggregateEU vastu üles märkimisväärt huvi ning olid pakkumisvoorudes aktiivsed ja hästi esindatud. Enamik äriühinguid olid gaasi- ja kaubandusettevõtted. Esindatud olid aga ka tööstuslikud lõppkasutajad.

Ainuüksi kahe esimese hankevooriga, mille käigus koondati nõudlust kokku 27,5 miljardi kuupmeetri jagu, ületati määruses sätestatud kohustuslik nõudluse koondamise maht (13,5 miljardit kuupmeetrit).

Ka tarnijad olid kahes esimeses voorus aktiivselt esindatud, pakkudes kokku 33,9 miljardi kuupmeetri jagu tarneid, mis tähendas märkimisväärt ülepakkumist.

Ühisostude mehhanismi eesmärk oli luua Euroopa ostjatele ja tarnijatele uusi turu- ja äri võimalusi. Kriisiolukorras on see andnud turuosalistele võimaluse leida uusi partnereid ja luua nendega lepingulisi suhteid ning hankida gaasi konkurentsitingimustel, olenemata nende suurusest ja tarbimisharjumustest.

Tagasisidet ühisostude mehhanismi kohta veel kogutakse. Mõned ELi liikmesriigid ja turuosalistes on märkinud, et ühisostude mehhanism aitas kaasa varustuskindluse suurendamisele ning et mõnel juhul võis see aidata hoida hindu madalal ja vähendada turu volatiilsust. Samuti näib, et ühisostude mehhanism on aidanud suurendada turu läbipaistvust (pakkumise ja hinna leidmise kaudu). Mõned ELi liikmesriigid ja turuosalistes on samas olnud seoses mehhanismi lisaväärtusega ettevaatlikumad.

Ühisostude mehhanism loodi eelkõige eesmärgiga tuua kasu gaasimahukatele tööstusharudele ja väiksematele lõppkasutajatele, võimaldades neil tagada oma gaasitarbed konkurentsivõimeliste hindadega, suheldes otse tootjate ja eksportijatega, kes tegutsevad hulgi- ja LNG-turgudel.

Mõned ostjad on teatanud, et ühisostude mehhanism aitas alandada nende gaasihindu kehtivate lepingute puhul, mis on sõlmitud väljaspool AggregateEU platvormi. AggregateEU raames toimunud sobitamise tulemusena on samuti sõlmitud mitu lepingut. See näitab, et AggregateEU platvormil tehtud tarnijate pakkumiste hinnad olid konkurentsivõimelised. Samas on mõned tööstusharu esindajast turuosalistes märkinud, et saadud hinnapakpumiste hinnad olid turuhinnast suuremad või sellega võrdsed ning et nende jaoks juba teada olevatele tarneallikatele uusi tarneallikaid ei lisandunud.

Järeldus. AggregateEU tekitas paljudes turuosalistes huvi, nagu tõendavad koondatud nõudluse ja tarnepakpumiste mahud. Esimesed kaks pakkumisvoorut korraldati 2023. aasta aprillist juulini, mil turuolukord 2022. aasta suvega võrreldes stabiliseerus. Asjaolu, et ainuüksi kahe esimese vooru kogumaht ületas kahekordselt kohustusliku nõudluse koondamise mahu, näitab, et turuosalistes pidasid gaasinõudluse koondamist kriisiolukorras väga kasulikuks. See näitab, et turuosalistes võivad olla huvitatud sarnase mehhanismi vabatahtlikust käitamisest.

4. Finantsaspektid (määruse artikli 8 lõige 3)

Kooskõlas määruse artikli 8 lõikega 3 hindas komisjon AggregateEU osalejate vajadust likviidsustoetuse, sealhulgas tagatiste järele, ning korraldas teavitustegevust sellise toetuse tagamiseks. Tegevuse keskmes oli i) kõigi asjaosaliste vajaduste ja neid vajadusi kõige paremini rahuldavate finantstoodete kindlaks määramine ning ii) selliste riiklike finantseerimisasutuste võrgustiku loomine, kes on valmis osutatud tooteid pakkuma.

Näiteks standardse akreditiivi vormis tagatised teenivad peamiselt väiksemate gaasiettevõtjate huve, võimaldades neil lahendada krediitdivõimelisusega seotud probleeme, ning energiamahukate ettevõtjate vajadusi, kellel puudub ülemaailmsel gaasiturul tegutsemise kogemus ja kes ei ole veel tarnijatega püsivaid suhteid loonud. Tagatised on olulised tagamaks, et kõik AggregateEU platvormil osalevad äriühingud saaksid ühisostude mehhanismist võimalikult palju kasu, olenemata nende profiilist ja tegevusvaldkonnast.

Poliitilisel ja ekspertide tasandil korraldatud teavitustegevus hõlmas arvukaid mitme- ja kahepoolseid kohtumisi ning konkreetsete teemavaldkondade projektikonkursse, mis korraldati koos Euroopa finantseerimisasutuste, riiklike tugipankade ja asutustega ning nende erinevate ühendustega, nagu Euroopa pikaajaliste investorite ühendus ja Berni Liit, ning konkreetsetel teemadel peetud arutelusid ELi liikmesriikide piirkondlike rühmade seminaridel ja kohtumistel.

Seejuures oli oluline roll ELi energiaplatformi ajutise juhtnõukogu liikmetel, kes aitasid komisjonil hinnata nende territooriumil asutatud ja AggregateEU platvormil osalevate Euroopa äriühingute tagatiste vajadust ning teha teavitustööd riiklike finantsasutuste seas.

Võrgustik moodustus järgmiselt.

14. juuli 2023. aasta seisuga	Arv	Nimed
Riiklikud finantseerimisasutused	8	–
Rahvusvahelised finantseerimisasutused	1	Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank ⁶
Riiklikud tugipangad	3	BGK (Poola) Finnvera (Soome) Instituto de Crédito Oficial (Hispaania)
Ekspordikrediidi agentuurid	4	Eksfin (Norra) Exim Banca Românească (Rumeenia) Exim Banca Slovakia (Slovakkia) SACE (Itaalia)

Nii sai AggregateEU tagada teabe asjaomastele isikutele kättesaadavate finantstoodete kohta, tuginedes komisjoni hinnangule.

Peamised tähelepanekud. Võrgustik tagas hea geograafilise katvuse, eelkõige tänu Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga ning Eksfini osalemisele, kuna neil oli võimalik pakkuda maagaasi tarvis tagatisi paljudes eri riikides asutatud äriühingutele. Mõned riiklikud finantseerimisasutused ei saanud anda tagatisi oma CO₂ heite vähendamise mandaadi tõttu ja/või tegid ettepaneku luua eraldiseisev komisjoni või Euroopa Investeerimispanka tagatis. Mõned ütlesid ka, et ostjate huvi on vähene.

⁶ EBRD sihtriikide nimekirjaga saab tutvuda aadressil <https://www.ebrd.com/where-we-are.html>.

Järeldus. Tasub kaaluda, kuidas oleks võimalik kavandada täiendavaid meetmeid, mille abil pakkuda kohandatud ja taskukohast rahalist toetust⁷ tagatiste ja muude vahendite kujul. See võiks aidata tagada väiksemate gaasiettevõtjate ja energiamahuka tööstuse esindajate aktiivsema osalemise ühisostude mehhanismis, pidades silmas, et nemad peaksid olema ELi energiaplatformi peamised kasusaajad.

5. Ühisostudest välja jäetavad maagaasitarned (määruse artikkel 9)

Komisjon rakendas määruse artiklit 9, nõudes, et AggregateEU platvormil osalevad äriühingud allkirjastaksid kirjaliku kinnituse⁸ Venemaa Föderatsioonist pärit maagaasi väljajätmise nõude täitmise kohta.

Peamised tähelepanekud. Osalejad esitasid küsimusi omandi ja kontrolli määratluse kohta⁹. Komisjonil olid ka mõned tehnilised ja praktilised piirangud AggregateEU kaudu pakutud maagaasi päritolu hindamisel. Komisjon ja PRISMA tagasid nõuete täitmise, võttes kirjaliku kinnituse ning tehes vajaduse korral täiendavaid kontrole (nt lepingupoolte kontrollimine ja LNG tarneteekonna jälgimine).

Järeldus. Komisjon teeb endiselt kõik endast oleneva, et kontrollida gaasi päritolu ja jälgida Venemaa Föderatsioonist pärit maagaasi väljajätmise nõude täitmist, võttes selleks kirjaliku kinnituse ja tehes vajaduse korral täiendavaid kontrole.

6. AggregateEU kohustuslik kasutamine (määruse artikkel 10)

2023. aasta 14. juuli seisuga kättesaadava teabe põhjal arvatakse, et 19 ELi liikmesriiki on täitnud neile määruse artikli 10 lõikega 2 pandud nõudluse koondamise kohustuse. Paljude puhul ületas kahes esimeses voorus koondatud nõudluse maht kohustusliku nõudluse koondamise mahu kahekordselt või isegi rohkem.

Peamised tähelepanekud. Arvestades ühisostude mehhanismi uudsust, oli nõudluse koondamise kohustus hea võimalus ergutada nõudlust mõnes ELi liikmesriigis.

⁷ Kui tagatistena või muul kujul antav rahaline toetus on käsitatav riigiabina, kohaldatakse selle suhtes ELi toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaselt riigiabi kontrolli.

⁸ Asjakohase vormiga saab tutvuda aadressil <https://aggregateeu.prisma-capacity.eu/support/solutions/articles/36000429400-how-to-fill-out-the-declaration-of-honor->.

⁹ Artiklis 8 (nõudluse koondamises ja ühisostus osalemine) on sätestatud järgmine:

„1. Nõudluse koondamises ja ühisostus osalemine on avatud ja läbipaistev kõikidele liidus asutatud maagaasiettevõtjatele ja gaasi tarbivatele ettevõtjatele, olenemata taotletud mahust. Maagaasiettevõtjad ja gaasi tarbivad ettevõtjad ei tohi tarnijate, tootjate ega ostjatena osaleda nõudluse koondamises ja ühisostus, kui:

a) kelle suhtes kohaldatakse ELi toimimise lepingu artikli 215 kohaselt vastu võetud liidu piiravaid [meetmeid], eelkõige neid, mis on vastu võetud seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas,

või Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega;

b) kes kuulub otse või kaudselt sellisele füüsilisele või juriidilisele isikule, üksusele või organile, on selle kontrolli all või tegutseb sellise füüsilise või juriidilise isiku, üksuse või organi nimel või juhtimisel, kelle suhtes kohaldatakse kõnealuseid liidu piiravaid meetmeid, või

c) kes kuuluvad otse või kaudselt Venemaa Föderatsioonile või selle valitsusele või tegutsevad nende nimel või juhtimisel või kuuluvad otse või kaudselt sellisele füüsilisele või juriidilisele isikule, üksusele või organile, kelle asutamiskoht või alaline asukoht on Venemaal.

Mõned ELi liikmesriigid, kus puuduvad piisavad järelevalve- ja jõustamisvahendid, pidid tuginema üksnes komisjoni hinnangule, mis sai olla vaid soovituslik.

Järeldus. Kohustuslik nõudluse koondamine aitas mõnes ELi liikmesriigis nõudlust ergutada. Teistes riikides tõi suur huvi AggregateEU mehhanismis osalemise vastu kaasa kohustuslikust tasemest märkimisväärselt suuremate koguste koondamise.

Sätte tulemuslikuks jõustamiseks tulnuks ehk panna ELi liikmesriikidele selgem kohustus võtta asjakohaseid meetmeid, näiteks võtta vastu siduvad vahendid, millega tagada kohustuslik nõudluse koondamise maht, võttes samal ajal arvesse vajadust vältida tarbetu halduskoormuse tekitamist, eelkõige liikmesriikides, kus gaasitarbimine on väike.

7. Gaasiosukonsortsium (määruse artikkel 11)

Määruse artiklis 11 on sätestatud, et äriühingud võivad „kooskõlastada ostulepingu tingimuste elemente“ kooskõlas konkurentsieeskirjadega.

Gaasiosukonsortsiumi ei loodud, tõenäoliselt tulenevalt ülesande keerukusest ja ajaliste piirangute tõttu, mille tingis vajadus käivitada ühisostude mehhanism enne gaasihoidlate täitmishooaja algust.

Selle asemel otsustas komisjon riiklike asutuste ja turuosalistega konsulteerimise järel esitada kaks koostöömudelit – vahendajal (*agent-on-behalf*) põhinev mudel¹⁰ ja kesksel ostjal (*central buyer*) põhinev mudel¹¹ –, et hõlbustada Euroopa äriühingute osalemist ühisostude mehhanismis.

Need kaks mudelit võivad olla eriti kasulikud ettevõtjatele, kes ei suuda täita nõudluspakkumise esitamiseks vajalikku mahukünnist, kellel puudub gaasiosulepingute üle maailmaturul läbirääkimiste pidamise kogemus (nt energiamahukas tööstusharu) või kellel ei ole vajalikku veeldatud maagaasi (LNG) taasgaasistamis- või hoiustamisvõimekust.

2023. aasta 14. juuli seisuga oli AggregateEU nimekirjas 16 äriühingut, kes olid huvitatud teenuste osutamisest vahendajana, ja 11 äriühingut, kes olid huvitatud teenuste osutamisest keskse ostjana.

Määruses on öeldud, et „[m]adalamate hindade edasikandumine oleks ühisostude edukuse oluline näitaja, sest see on tarbijate jaoks väga tähtis“. Seepärast palus komisjon keskse ostja teenuseid pakkuvatel äriühingutel küsida oma klientidelt tasu nende pakutavate teenuste eest, kuid kanda kauba enda kulud edasi.

Peamised tähelepanekud. Määruse artikli 11 eesmärk oli tagada hädaolukorras toetav vahend ja see oli piisav, et komisjon saaks hõlbustada konsortsiumide loomist (olgu et ühtegi konsortsiumi ei loodud) ning ettevõtjate jaoks muude koostöömodelite väljatöötamist kooskõlas ELi konkurentsieeskirjadega. Ettevõtjate koostöö võib anda väiksematele ja vajaliku kogemusega ettevõtjatele võimaluse oma nõudlust tõhusamalt ja kasulikumalt

¹⁰ Ostjatele osutaks teenuseid (näiteks teenindusaja broneerimine LNG-terminalis) vahendajana tegutsev teine äriühing.

¹¹ Mitu ostjat paluksid teisel äriühingul tegutseda nende nimel ostjana ja teha nende eest gaasios.

koondada, pääseda ülemaailmsetele gaasiturgudele, sealhulgas LNG tarnijate turule, ning saada tärned konkurentsivõimeliste hindadega. Seda kinnitab tööstusettevõtjatelt saadud mõningane tagasiside, mis viitab sellele, et niisugused koostöömudelid oleksid võinud suurendada nende osalust AggregateEU mehhanismis.

Senise vähese kogemuse põhjal ei ole siiski võimalik teha laiapõhjalisi järeldusi nende mudelite täieliku kohaldamise kohta.

Järeldus. Komisjon usub, et kriisilukorras võiksid eespool nimetatud olemasolevad koostöömudelid pakkuda arvestatavaid võimalusi. Seda on toetanud mõned tööstusharu osalejad, kes on osutanud asjaolule, et need koostöömudelid võivad märkimisväärselt suurendada ühisostude mehhanismist saadavat kasu. Muul ajal kui hädaolukorras peaks aga Euroopa gaasituru tavapärane konkurentsipõhine toimimine määrama selle, kas ja kuidas ettevõtjad soovivad teha koostööd gaasi ostmiseks ELi konkurentsieeskirju järgides.

3. jao „Meetmed, millega tõhustatakse LNG-rajatiste, gaasihoidlate ja torujuhtmete kasutamist“ läbivaatamine (määruse artiklid 12–14)

Määrus sisaldab sätteid, mille eesmärk on suurendada läbipaistvust ja hõlbustada LNG-ga ja gaasihoidlate hoiustamisvõimsusega järelkauplemist. Selle läbipaistvamaks muutmise kord sarnaneb maagaasi torujuhtmete kaudu transportimisel kohaldatava korraga ning aitab oluliselt kaasa LNG ja hoiustamisvõimsuse kasutamise optimeerimisele ELis.

8. Järelturul müüdava võimsuse reserveerimisplatvorm LNG-rajatiste ja hoidla kasutajatele (määruse artikkel 12)

Peamised tähelepanekud. Järelturul müüdava võimsuse reserveerimisplatvormid on loonud gaasihoidlate ja maagaasi veeldusjaamade haldurid üksikettevõtjatena ning need on nüüd kättesaadavad ja toimivad. Euroopa gaasipõhivõrguettevõtjate liidul Gas Infrastructure Europe (GIE) on liikide, mis sisaldab linke taristuhaldurite pakutavatele järelturul müüdava võimsuse reserveerimise platvormidele.

Järelturul reserveerimine võimaldab tõhusamalt jaotada võimsust, mida esmasturgudel ei kasutata. Suurem läbipaistvus selles valdkonnas võimaldab turuosalistel lihtsamini leida võimalusi võimsuse kasutamiseks kogu ELi turu taristu ulatuses, eelkõige juhul, kui ELi imporditakse LNG-d suurtes kogustes.

Järeldus. Sarnased sätted on lisatud läbivaadatud gaasimäärusesse (määrus (EÜ) nr 715/2009) (vesiniku- ja gaasiturgude CO₂ heite vähendamise pakett), mille kohta komisjon esitas ettepaneku 2021. aasta detsembris ja mille üle kaasseadusandjad praegu läbirääkimisi peavad, täpsemalt selle artiklisse 10.

9. LNG-rajatiste ja gaasihoidlate läbipaistvusplatvormid (määruse artikkel 13)

Peamised tähelepanekud. GIE käitab kaht järgmist peamist platvormi, mis hõlmavad kõiki ELi liikmesriike ning Ühendkuningriiki ja Ukrainat: Aggregated Gas Storage Inventory (AGSI) gaasi hoiustamiseks ja Aggregated LNG Storage Inventory (ALSI) LNG tarvis.

Pärast määruse jõustumist lisati nendele platvormidele uued osad, sealhulgas teave pakutavate teenuste ja nende teenuste suhtes kohaldatavate tingimuste kohta, lepingutega kaetud ja vaba hoiustamisvõimsuse ning maagaasi veeldusjaama võimsuse, tariifide jmt kohta. Praegu hõlmavad platvormid peaaegu kõiki ELi suuri LNG-terminale (platvormil on esindamata ainult viis maagaasi veeldusjaamade haldurit) ja 98 % ELi gaasihoidlatest (platvormil on esindamata ainult kolm hoidlate haldurit).

Suurem läbipaistvus tagab parema ja terviklikuma ülevaate LNG ja hoidlaturgudest ELis. Samuti toob see kaasa nende taristute tõhusama kasutamise. Suurem läbipaistvus ELi LNG-turul loob ka võimaluse äratada huvi suurema hulga tarnijate seas.

Järeldus. Sarnased sätted on lisatud läbivaadatud gaasimäärusesse (EÜ) nr 715/2009 (vesiniku- ja gaasiturgude CO₂ heite vähendamise pakett), mille kohta komisjon esitas ettepaneku 2021. aasta detsembris ja mille üle kaasseadusandjad praegu läbirääkimisi peavad, täpsemalt selle artiklisse 31.

10. Ülekandevõimsuste tulemuslikum kasutamine (määruse artikkel 14)

Määruse artikli 14 eesmärk on parandada transpordivõimsuse kasutamist, pidades silmas muutusi ELi gaasivoogude suunas. Kehtivates ülekoormuse juhtimise menetluse suunistes on sätestatud menetluse „kasuta või kaota“ kord. Neid menetlusi kohaldatakse siiski ainult ülekoormatud ühenduspunktide suhtes ja need on kavandatud väga lühikese või väga pika perspektiivi tarvis.

Artikliga 14 nähakse ette menetluse „kasuta või kaota“ kohaldamine kõigi ühenduspunktide suhtes, olenemata sellest, kas need on ülekoormatud või mitte. Artikli 14 kohaldamiseks on kaks peamist võimalust: i) rakendada määruses sätestatud uus kuupõhine menetlus „kasuta või kaota“ või ii) laiendada kehtiva menetluse „kasuta või kaota“ kohaldamisala kõigile ühenduspunktidele (st ka neile, mis ei ole ülekoormatud).

Peamised tähelepanekud. Ükski ELi liikmesriik ei valinud uut kuupõhist menetlust „kasuta või kaota“, selle asemel valiti ülekoormuse juhtimise menetluse suunistes ette nähtud menetlus, mis on määruse kohaselt lubatud.

Järeldused. Artikli 14 kohaldamise mõju gaasiülekandele hinnatakse hiljemalt 2024. aasta lõpuks, kasutades menetluse „kasuta või kaota“ abil reserveeritud ülekandevõimsuse parameetrit. See võimaldab kindlaks teha, kui sageli on menetlust „kasuta või kaota“ rakendatud ja kui kasulikuks see on osutunud.

III PEATÜKI (MEETMED ÜLEMÄÄRASE GAASIHINNA JA ÜLEMÄÄRASE PÄEVASISESE HINNAVOLATIILSUSE VÄLTIMISEKS ENERGIA TULETISINSTRUMENTIDE TURGUDEL) LÄBIVAATAMINE

1. jao „Gaasisolidaarsus elektrivarustuse, oluliste tööstusharude ja kaitstud tarbijate jaoks“ läbivaatamine (artiklid 15–22)

1. Ajutine päevasisene vahend energia tuletisinstrumentide turgude ülemäärase volatiilsuse juhtimiseks (määruse artiklid 15–17)

Määruse artiklitega 15–17 nõutakse, et kauplemisskohad, kus kaubeldakse energiaga seotud tuletisinstrumentidega (tuletisinstrumentid, mille alusvara on gaas või elekter), looksid ajutised päevasise volatiilsuse juhtimise mehhanismid. Selle meetme eesmärk on kaitsta turuosalisi suure volatiilsuse eest kõnealustel turgudel, nõudes, et kauplemisskohtade kehtestatud mehhanismid hoiaksid ära kauplemisspäevasisesed suured hinnamuutused.

Võttes arvesse kaubeldavate instrumentide mitmekesisust ja erinevusi energiatauletisinstrumentide turgude likviidsuses, sätestatakse määruuses päevasise volatiilsuse juhtimise mehhanismi tarvis üksnes selle toimimise põhiparameetrid ning nõutakse nende kohandamist vastavalt konkreetse lepingu ja kauplemisskoha omadustele. Samuti võimaldab määrus kauplemisskohtadel rakendada päevasise volatiilsuse juhtimise mehhanismi nii, et nad integreerivad selle olemasolevasse kauplemisspiirangusse, ilma et nad peaksid looma täiendava mehhanismi.

30. juunil 2023 avaldas Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve (ESMA) kooskõlas talle määruse artiklis 17 antud volitustega aruande, milles käsitletakse võimalikke erinevusi päevasise volatiilsuse juhtimise mehhanismi rakendamisel kauplemisskohtades ja hinnatakse meetme tulemuslikkust¹².

Peamised tähelepanekud. ESMA märgib oma aruandes, et rakendatud päevasise volatiilsuse juhtimise mehhanismid on pealtnäha üldiselt piisavalt kalibreeritud, kuid arvesse tuleb võtta, et hindamine toimus ajal, mil puudusid ilmingud pikaajalisest volatiilsusest, mis mõjutaks energiatoodete tuletisinstrumentidega kauplemist. Määruse artiklites 15–17 sätestatud meetmeid kohaldatakse 17 kauplemisskoha suhtes¹³. ESMA järeldused osutavad aga teatavatele erinevustele selles, kuidas kauplemisskohad päevasise volatiilsuse juhtimise

¹² Aruandega saab tutvuda järgmisel aadressil: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-06/ESMA70-156-6509_Final_Report_Intra-day_Volatility_Management_Mechanism.pdf.

¹³ Capman AD (Belgia), 42 Financial Services (Tšehhi), European Energy Exchange (Saksamaa – nii reguleeritud turg kui ka organiseeritud kauplemissüsteem), MEFF Power (Hispaania), CIMD SV SA (Hispaania), *Tradition Espana* (Hispaania), Griffin Markets Europe (Prantsusmaa), TPICAP EU (Prantsusmaa), *Tradition Paris* (Prantsusmaa), Hellenic Energy Exchange (Kreeka), Hungarian Derivative Energy Exchange (Ungari), Marx Spectron Europe (Iirimaa), *Borsa Italiana* SPA – IDEM (Itaalia), ICE Endex Markets BV (Madalmaad), Nasdaq Oslo ASA (Norra) ja OMIP – *Polo Portugues* SGMR SA (Portugal).

mehhanisme rakendavad, tulenevalt konkreetse kauplemiskoha ja lepingu omadustest. Need erinevused olid eelkõige seotud järgmisega:

- võrdlushinna valik, mõne lepingu vähene likviidsus mõnes kauplemiskohas, millest tingituna võeti võrdlushinna kindlaksmääramisel aluseks teistes kauplemiskohtades kehtivad hinnad;
- võrdlushinna ja hinnapiiride uuendamise sagedus; vähene likviidsus tingib pikemad ajavahemikud selliste uuendamiste vahel;
- hinnakoridori ulatus; laiad piirid ei ole sobivad mittelikviidsete lepingute jaoks.

Üldiselt leiab ESMA oma hinnangus, et need erinevused võivad olla põhjendatud ja et kauplemiskohad on päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi rakendanud asjakohaselt. Samas juhib ESMA tähelepanu ka sellele, et päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanism ei ole sobilik mittelikviidsete lepingute korral, mille puhul võimalik kasu ei paista kaaluvat üles rakendamisega seotud raskusi. ESMA aruande kohaselt on päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi rakendamisest alates selle käivitanud ainult üks kauplemiskoht, tehes seda tõenäoliselt vigaste korralduste tõttu. Võttes arvesse energiaga seotud tuletisinstrumentide turgude vähest volatiilsust vaatlusalusel perioodil, näib, et kauplemiskohad on päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi asjakohaselt kalibreerinud.

Mehhanismi tulemuslikkuse kohta märgib ESMA, et kuna vaatlusalusel perioodil¹⁴ ei ilmnenud pikaajalist volatiilsust, mis mõjutaks energiatoodete tuletisinstrumentidega kauplemist, on tal „vähe andmeid, mille alusel hinnata päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi tulemuslikkust, st selle võimalikku positiivset ja negatiivset mõju“. Igal juhul leiab ta, et 2022. aasta suure volatiilsuse juhtumid olid seotud pigem gaasi- ja elektrituru põhialuseid mõjutava pingeolukorraga ning asjaoluga, et Venemaa kasutas Euroopasse tehtavaid maagaasitarneid relvana, mitte aga niivõrd nõuetele mittevastava kauplemise vormiga, mille vastu võitlemiseks päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanism ja kauplemispiirangud üldiselt on välja töötatud.

Veel märgib ESMA, et päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi vastavus kehtivatele kauplemispiirangutega seotud kohustustele ning selle rakendamine mitmes kauplemiskohas kehtivate kauplemispiirangute kohandamise teel osutab sellele, et mehhanismi eesmärki on võimalik saavutada finantsinstrumentide turgude direktiivi kehtivate sätete alusel ning et täidetav eesmärk ei õigustanud kauplemispiirangute teise kihi loomist.

ESMA aruanne põhineb andmetel, mis koguti 2023. aasta veebruarist maini vältava perioodi kohta, mil gaasituru volatiilsus langes erakordselt madalale tasemele. Küll aga täheldati gaasiga seotud finantsturgudel, eelkõige gaasibörsil Title Transfer Facility kohatist märkimisväärsset päevasisest volatiilsust suvel, esmalt juuni alguses ja seejärel augustis, mil päevasisesed hinnakõikumised olid sageli üle 10 % (mõnel juhul 20 % või üle selle).

¹⁴ Aluseks olev teave koguti kahes iteratsioonis 2023. aasta veebruarist maini.

See näitab, et kuigi gaasibilanss on alates 2022. aastast märkimisväärselt paranenud ja EL on suutnud edukalt asendada suures mahus tarneid, mis varem tulid Venemaalt, võib endiselt täheldada märke energiaturgude ebakindlusest. Selliste riskide realiseerumine nagu Venemaalt pärineva allesjäänud gaasiimpordi täielik ja järsk lõppemine, taristuga seotud intsidendid, ebasoodsad ilmastikutingimused või gaasinõudluse märkimisväärne suurenemine kogu maailmas võivad turud tasakaalust välja viia ning põhjustada ülemaarast päevasisest volatiilsust. Märkimisväärse volatiilsuse võib tingida ka asjaolu, et turuosalisel reageerivad uudistele võimaliku tarnedefitsiidi kohta (isegi kui seda defitsiit tegelikult ei teki).

Energiakriisi järel, mil energiavarustuse varasemat taset ei ole võimalik kohe taastada, ning kuna EL sõltub LNG tarnetest, on äärmiselt oluline tagada energiaga seotud finantsinstrumentide turgude stabiilsus, vältides ülemääraast hinnavolatiilsust. Praegu ei ole kindel, kas volatiilsuse juhtumid (mis 2023. aasta suvel sagesid) ilmnevad lähikuudel uuesti. ESMA märgib, et kuna vaatlusalusel perioodil pikaajalist volatiilsust ei ilmnenu, oli tal vähe andmeid, mille alusel hinnata päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi tulemuslikkust seoses selle võimaliku positiivse või negatiivse mõjuga.

Järeldus. Päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanism võib aidata vähendada järskede hinnakõikumisi ja siluda hinnakäitumist väga volatiilsetel turgudel. Sellel võib olla turule ka kaudne distsiplineeriv mõju.

ESMA ei leidnud siiski põhjust muuta päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi säte ELi õigusraamistiku püsivaks osaks, olgugi et hindamine toimus ajal, mil pikaajalist volatiilsust ei täheldatud. ESMA on seisukohal, et MiFID II kohaste olemasolevate kauplemisspiirangute asjakohane rakendamine ja kohaldamine päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi kasutamisel saadud kogemust arvesse võttes võib aidata saavutada eesmärgi vähendada ülemääraast päevasisest hinnavolatiilsust, ilma et kehtestataks teine kauplemisspiirangute kiht volatiilsuse juhtimise mehhanismi näol. Arvesse tuleks võtta ka hiljutist poliitilist kokkulepet finantsinstrumentide turgude direktiivi / finantsinstrumentide turgude määru läbivaatamise kohta. Energiatoodete turgude ja päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi mõju edasine jälgimine lähikuudel võib olla liikmesriikidele kasulik, et võtta teadlikum seisukoht vajaduse kohta päevasisese volatiilsuse juhtimise mehhanismi ajutiselt pikendada. Nagu Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve on märkinud,¹⁵ tekitab gaasituru pingeline olukord gaasiga seotud tuletisinstrumentide turgudel spetsiifilisi riske ja haavatavust, mis võib „suurendada turuliikumisi“ ja „hinnasurvet tuletisinstrumentidele“. Nende riskide analüüsimisel „tuleb teha täiendavat tööd andmelünkade ja andmete killustatuse kõrvaldamiseks“. Komisjon hoiab liikmesriike selles valdkonnas tehtava tööga kursis.

2. LNG päevane hinnanguline hind ja võrdlusalus (määru artiklid 18–22)

Määru artikli 18 kohaselt peab Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet (ACER) iga päev kindlaks määrama ja avaldama:

¹⁵ Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve, „TRV Risk Analysis: EU natural gas derivatives markets: risks and trends“, 12. mai 2023.

- LNG hinnangulise hinna, alustades hiljemalt 13. jaanuarist 2023, ning
- päevase LNG võrdlusaluse alates 31. märtsist 2023.

LNG hinnangulise hinna ja võrdlusaluse määramise nõue kehtestati selleks, et tagada turul väga vajalik läbipaistvus. Usaldusväärsete andmete puudumine selle kohta, millise hinnaga ELi liikmesriigid LNG-d rahvusvahelistelt turgudelt ostavad, tõi väidetavalt kaasa selle, et nad konkureerisid üksteisega oma gaasitarnete tagamisel eelmise aasta kriisi ajal. See võis oluliselt aidata kaasa hinnatõusurve tekkimisele. Algselt kavandati kõnealune meede alalise meetmena, millekohane säte plaaniti lisada esimesel võimalusel energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse määrusesse, kuna seda peeti vajalikuks, pidades silmas LNG tähtsuse struktuurilist muutumist ELi gaasitarnete tagamisel, mille tingis asjaolu, et Venemaa hakkas oma torujuhtmegaasi tarneid kasutama relvana. 2022. aasta energiakriis aga näitas, kui pakiline on vajadus läbipaistvusvahendi järele, mis kajastaks objektiivselt hinda, mida Euroopasse saabuvate LNG lastide eest makstakse. Sellega seoses lisati meedet käsitlev säte käesolevasse määrusesse, märkides selgelt, et see nähakse hiljem energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse määrusega ette alalise meetmena (nagu nähtub määruse põhjendusest 57).

Peamised tähelepanekud. LNG hinnanguline hind on alates selle rakendamisest taganud turu suurema läbipaistvuse, põhinedes kohustuslikul objektiivsel aruandlusel ja kajastades rahvusvahelisi gaasihindu. Alates avaldamisest on maagaasi võrdlusaluste hinnad ELis (Title Transfer Facility) hakanud järk-järgult lähenema LNG hinnangulisele hinnale. Hinnangu usaldusväärsuse ja objektiivsuse tagamiseks on määrusega antud ACERile erivolitused vajalike turuandmete kogumiseks ja töötlemiseks. ACER avaldab nüüd korrapäraselt järgmised hinnangulised hinnad:

- Loode-Euroopa,
- Lõuna-Euroopa ja
- ELi LNG hind.

LNG võrdlusalus suurendas seda läbipaistvust veelgi, kuna näitab ära ELi LNG hinna ja Title Transfer Facility järgmise kuu arveldushinna vahe; viimane on ELis enim kasutatud futuurleping ja seda tunnustatakse laialdaselt kui ELi gaasihindu kõige paremini kajastavat võrdlusalust.

Kuna ELi siseneva LNG tegelik hind muudeti läbipaistvamaks, on ELi liikmesriikide turuosalised turuhindadest paremini teadlikud ja ELi liikmesriigid saavad oma tegevust paremini koordineerida, et tagada LNG tarned solidaarsuse vaimus, vältides seega põhjendamatu turusurve tekitamist.

14. märtsil 2023 võttis komisjon vastu ettepaneku muuta energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse määrust. Ettepanek hõlmab sätteid nii LNG hinnangulise hinna kui ka võrdlusaluse kohta. Muudetud energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse määrus võetakse aga lõplikult vastu ja see jõustub eeldatavasti pärast seda, kui praegune määrus kaotab kehtivuse.

Järeldus. Komisjoni arvates on väga oluline asjaomaste vastu võetud ajutiste meetmete kohaldamisperioodi pikendada, et säilitada imporditava LNG hinna suurem läbipaistvus ja võrdsed võimalused ELi liikmesriikidele solidaarsuse vaimus, toetades samal ajal liikmesriike stabiilse energiavarustuse tagamisel, et rahuldada ELi energiavajadust. Seepärast on sarnased alalised meetmed hõlmatud energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse määrase ettepanekus.

IV PEATÜKI (GAASIGA SEOTUD HÄDAOLUKORRAS VÕETAVAD MEETMED) LÄBIVAATAMINE

1. Solidaarsuse vaikenormid (määruse artiklid 23 ja 26–28)

Selleks et veelgi tugevdada gaasitarnete suure puudujäägi korral võetavaid solidaarsusmeetmeid¹⁶ ja kompenseerida ELi liikmesriikide vaheliste kahepoolsete solidaarsuslepingute puudumist, on määrules sätestatud kahepoolsete lepingute puudumise korral kohaldatavad solidaarsuse vaikenormid. Solidaarsuse vaikenormidega laiendatakse solidaarsuskohustust elektrivarustuskindluse seisukohast kriitilise tähtsusega gaasikogustele, aidates seeläbi ennetada elektrikriise. Nüüd peaksid solidaarsust pakkuma ka ELi liikmesriigid, kellel on LNG-rajatised.

Vaikenormid põhinevad printsiibil, et solidaarsust tuleks pakkuda õiglase hüvitise eest, kusjuures maksimaalne hüvitis koosneb järgmisest:

1. gaasi hind;
2. hoiustamis- ja transpordikulud;
3. gaasi tarniva ELi liikmesriigi kohtumenetlusega seotud kulud ning
4. kaudsed kulud, mis ei kajastu gaasi hinnas, nt tööstuse kahanemise hüvitis, mille ülemmäär on 100 % gaasihinnast.

Solidaarsuse vaikenormidega täidetakse ka lünk gaasivarustuskindluse määrase solidaarsussätetes, nimelt see, et taotlevad ELi liikmesriigid ei pea seadma tähtsusjärjekorras esikohale turupõhistel meetmetel põhinevaid pakkumisi. Määrusega laiendati ajutiselt solidaarsuskaitset ka elektrivarustuskindluse seisukohast kriitilistele gaasikogustele ning solidaarsuskohustust ELi liikmesriikidele, kellel on LNG-rajatised.

Solidaarsusmehhanismi kohaldatakse ainult raskes hädaolukorras, mistõttu ei saa seda tegelikkuses testida. Küll aga katsetati IV peatüki kohaldamist simulatsiooni abil, nagu on kirjeldatud järgmises punktis. Lisaks edastati 2023. aasta mais küsimustik gaasikoordineerimisrühmale¹⁷.

Peamised tähelepanekud: katsetuse tulemused

¹⁶ Algselt sätestatud määruse (EL) 2017/1938 artiklis 13, milles nähakse ette solidaarsusmehhanismid, mida kohaldatakse viimase abinõuna gaasiga seotud raskes hädaolukorras ja mida reguleerivad ELi liikmesriikide vahelised kahepoolsed solidaarsuslepingud.

¹⁷ Gaasikoordineerimisrühm on alaline nõuanderühm, mis koordineerib varustuskindluse meetmeid, tehes seda eelkõige just kriiside ajal. Lisateave: [Komisjoni eksperdirühmade ja teiste sarnaste üksuste register \(europa.eu\)](#).

Selleks et katsetada kogu ELi hõlmava gaasiga seotud hädaolukorra tarvis kavandatud ülesannete ja kohustuste täitmist ning testida gaasivarustuskindluse määrase ja kõnealuse määrasega vastu võetud solidaarsussätteid, korraldas komisjon 2022. aasta detsembris koos ELi liikmesriikide, ülekandesüsteemi haldurite ja Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustikuga **ühiskatsetuse**.

Üldiselt kinnitas katsetus ELi liikmesriikide, komisjoni ja Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustiku valmisolekut gaasiga seotud hädaolukorraks ning et gaasivarustuskindluse määras ja kõnealune määras tagavad piisava raamistiku hädaolukordadele reageerimiseks, seda eelkõige solidaarsustootluste puhul. Samas tuvastati ka mitu aspekti, millega seoses on vaja järelmeetmeid.

- Katsetuse käigus leiti, et solidaarsussätted on varustuskindluse seisukohast olulised, kui need on eelnevalt kehtestatud. Seni aga on allkirjastatud vaid vähesed kahepoolsed lepingud (7 lepingut 40st). Leiti, et solidaarsuse taotlemisel ja pakkumisel on takistavaks asjaoluks ELi liikmesriikide vahelise õiglase hüvitise üle otsustamine, kui seda ei ole ette kindlaks määratud.
- Tehti kindlaks, et puudub õiguslik alus taotleda solidaarsust torujuhtme kaudu tarnete saamiseks naaberliikmesriigilt, kui riigid ei ole otseselt ühendatud. Osutatud võimalust ei ole gaasivarustuskindluse määrauses sõnaselgelt mainitud, kuid nimetatud määras sisaldab sätteid olukorra kohta, kus kaks ELi liikmesriiki on ühendatud kolmanda riigi kaudu.
- Leiti, et jaotamise ja prioriseerimise menetlus, mida tuleks kohaldada juhul, kui ELi liikmesriik saab kaks solidaarsustootlust, on ebaselge. Kui turg ei võimalda mõlemat tootlust rahuldada, on mitu võimalust: proportsionaalne jaotamine, jaotamine tootluste laekumise järjekorras („kes ees, see mees“) või jaotamine sõltuvalt hüvitisena saadud summast.
- Mitu ELi liikmesriiki arvas, et raskusi võib tekitada muudetud solidaarsustootluse esitamise tähtaeg, mis on määrase kohaselt vähemalt 72 tundi enne märgitud tarneaega. Osalejad väljendasid soovi, et torujuhtmete abil gaasisolidaarsuse pakkumise puhul kohaldataks 24-tunnist tähtaega, kuid leidsid, et LNG abil pakutava gaasisolidaarsuse puhul võib 72 tundi siiski olla asjakohane.
- LNG-solidaarsuse taotlemise ja saamise õiguslikke aluseid on vaja täiendavalt selgitada, sealhulgas lepingulisi küsimusi seoses lasti ümbersuunamise ja kolmandatele isikutele hüvitise maksmisega, laevade kättesaadavusega, solidaarsustootlustes märgitud mahtude ja asjaomase laeva mahtude võimaliku lahknevusega ning maksete tagamise viisidega.

Järeldus. Komisjon tegi järgmised järeldused.

- Solidaarsuse vaikenormide kohaldamine kahepoolsete lepingute puudumise korral tuleks sätestada alalise meetmena. See muudaks ELi varustuskindluse tagamise struktuuri püsivalt terviklikuks, vabastades samal ajal ELi liikmesriigid kohustusest allkirjastada kahepoolsed lepingud.

- Võttes arvesse uut olukorda ELi energiamaastikul, kus LNG-st on saanud peamine gaasitarneallikas, on solidaarsuse kohaldamisala laiendamine LNG-le varustuskindluse tagamise seisukohast väga oluline. Määruse alusel kohaldatakse samu sätteid torujuhtmegaasi ja LNG suhtes, mis pole tegelikkuses enam asjakohane. Seega oleks kasulik sätteid kohandada, et võtta arvesse LNG turu eripära.
- Kriitilise tähtsusega gaasikoguste sätted on kavandatud selleks, et tagada elektrisüsteemi piisavus ja ennetada seeläbi gaasikriisi kandumist elektrisüsteemi. Selleks võiks kaaluda alternatiivseid viise määruuses välja pakutud viisidele.

2. Kaitstud tarbijate mittehädavajalik tarbimine (määruse artikkel 24)

Gaasivarustuskindluse määruse artiklis 2 on kaitstud tarbijad määratletud kui gaasijaotusvõrguga ühinenud kodutarbijad. ELi liikmesriigid võivad otsustada arvata oma kaitstud tarbijate hulka ka järgmised tarbijad, tingimusel et nende gaasitarbimine kokku ei moodusta rohkem kui 20 % aastasest gaasi kogutarbimisest:

1. jaotusvõrguga ühendatud väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted;
2. esmaste sotsiaalteenuste osutajad;
3. kaugkütterajatised.

Liikmesriigid peavad kehtestama ranged meetmed, et tagada oma kaitstud tarbijate varustamine ja hoida ära nende võrgust lahtiühendamine isegi gaasiga seotud hädaolukorras.

2022. aasta energiakriisi ajal ja pärast nõukogu 5. augusti 2022. aasta määruse (EL) 2022/1369 (mis käsitleb gaasinõudluse vähendamise koordineeritud meetmeid) vastuvõtmist suurenes aga kõigi sektorite nõudluse vabatahtliku vähendamise tähtsus.

Seepärast nähti määruse artikliga 24 ette ELi liikmesriikide võimalus võtta meetmeid, et vähendada kaitstud tarbijate mittehädavajalikku tarbimist, tingimusel et need tarbijad ei kvalifitseeru direktiivi 2009/73/EÜ (mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju) artikli 3 lõikes 3 osutatud kaitsetumateks tarbijateks.

Peamised tähelepanekud. Komisjon saatis 12. mail 2023 gaasikoordineerimisrühma liikmetele küsimustiku, paludes neilt tagasisidet muu hulgas sätete kohta, mis on seotud kaitstud tarbijate mittehädavajaliku tarbimisega, ja piiriüleste gaasivoogude tagamiseks rakendatavate täiendavate kaitsemeetmete kohta. Tulemused olid järgmised.

- Mitu ELi liikmesriiki märkisid, et nad peavad sellist paindlikumat lähenemisviisi kaitstud tarbijate kontseptsioonile kasulikuks, kuna tänu sellele võivad vabaneda kogused kriitilise tähtsusega tööstusharude tarvis, kusjuures mõju kodumajapidamistele oleks suhteliselt väike (näiteks keeratakse termostaati veidi maha).
- Mõned ELi liikmesriigid märkisid, et kõnealust sätet oli tegelikkuses raske kohaldada, kuna kaitstud tarbijate mittehädavajalikku tarbimist on keeruline muud moodi kui aastapõhiselt jälgida.

Järeldus. Komisjon järeldab, et kaitstud tarbijate mittehädavajaliku tarbimise mõiste on tarvilik nii praegu kui ka tulevikus nõudluse vähendamiseks tehtavate jõupingutuste kontekstis.

3. Piiriüleste gaasivoogude kaitse meetmed (määruse artikkel 25)

Gaasivarustuskindluse määruse artikli 12 lõike 5 punktis a on sätestatud, et ELi liikmesriigid ei tohi põhjendamatult piirata piiriüleseid gaasivooge. Sellekohane menetlus võib aga kesta kuni nädal aega, mistõttu on võimalik piiriüleste gaasivoogude põhjendamatut peatamine kriisi ajal.

Seepärast kehtestati määruse artikliga 25 piiriüleste gaasivoogude tagamiseks täiendavad kaitsemeetmed, võimaldades komisjonil nõuda, et asjaomane ELi liikmesriik oma meetmeid viivitamata muudaks.

Peamised tähelepanekud. Määruse (EL) 2017/1938 artiklis 12 määratletud hädaolukorda ei ole seni veel välja kuulutatud ja seetõttu ei ole kõnealust sätet veel testitud. Küll aga paluti gaasikoordineerimisrühma liikmetel eespool nimetatud küsimustikus selle teema kohta arvamust avaldada. Nende vastused võib liigitada järgmiselt.

	Artikli 25 suhtes positiivselt häälestatud	Artikli 12 lõiget 5 tuleks juba järgida	Ei poolda uusi kaitsemeetmeid
Esinemissagedus	10/18 (55 %)	3/18 (17 %)	5/18 (28 %)
Argumendid	• Vastajad hindasid kindluse suurendamist. • Solidaarsus on kriisi ajal otsustava tähtsusega.	• Artikli 12 lõige 5 on juba õiguslikult siduv. • Artikli 12 lõiget 5 tuleks järgida ka ilma täiendavate kaitsemeetmeteta.	• Väljendatakse muret seoses võimalusega säilitada sätteid määramata ajaks. • ELi liikmesriikidel peaks olema võimalik oma turupositsiooni kaitsta.

Küsimustikus antud vastused osutavad sellele, et enamik vastanutest peab piiriüleste gaasivoogude kaitse meetmeid kasulikuks, kas siis seetõttu, et nende arvates on määruse artikli 25 uued sätted kasulikud, või siis seetõttu, et nad usuvad, et gaasivarustuskindluse määruse artikli 12 lõiget 5 tuleks juba praegu igal juhul järgida.

Järeldus. Komisjon järeldab, et oluline on püüda säilitada piiriüleste gaasivoogude kaitsemeetmed ja lühem menetlus eesmärgiga tagada piiriülesed gaasivood kriisiolukorras.

KOKKUVÕTE

Gaasitarnete üldine olukord liidus

Pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse on Euroopa energiamaastikul toimunud enneolematud muutused. Hoolimata Venemaalt pärit gaasivoogude osa suurest vähenemisest (–70 miljardit kuupmeetrit (mld m³) 2022. aastal) on suudetud säilitada ELi gaasiturul heal tasemel varustatus tänu LNG tarnete mahu suurendamisele (+50 mld m³ 2022. aastal), torujuhtmete kaudu gaasi importimisele mujalt kui Venemaalt ja gaasinõudluse vähendamisele (–58 mld m³ 2022. aastal), mis kõik on aidanud tagada sel aastal hoidlate ajalooliselt kõrgel tasemel täituvuse, nii et gaasi hoiustamise määruses sätestatud 90 % nõue täideti juba augustis¹⁸.

Need muutused said võimalikuks tänu sellele, et EL ja selle liikmesriigid rakendasid tulemuslikult meetmeid kõigis energiapoliitika põhivaldkondades, sealhulgas ELi energiaplatvormi tagamine, hoidlate täitmise poliitika ELi tasandil, gaasinõudluse vähendamine, elektri tippnõudluse vähendamine, taastuvate energiaallikate kiirem kasutuselevõtt ja taristu sihipärane uuendamine (LNG taasgaasistamise võimsuse suurenemine 25 mld m³ võrra).

Gaasibilanss on võrreldes 2022. aastaga, mil gaasihinnad tõusid enneolematule tasemele (üle 300 euro/MWh), paranenud. Sõda ei ole aga lõppenud ning gaasihinnad on endiselt kõrgemad ja volatiilsemad kui enne 2021. aasta suve, mil Venemaa hakkas gaasisektorit relvana kasutama. Võttes arvesse ELi energiaplatvormiga seotud 2022. aasta poliitikameetmete püsivat positiivset mõju, nõudluse vähendamise jätkamist 2024. aasta märtsini ja seda, et hoidlate täituvuse nõutav tase on saavutatud, võib tulevase talve väljavaateid pidada 2022.–2023. aasta talvega võrreldes üldiselt paremaks. Hoolimata sellest ähvardavad ELi gaasivarustuskindlust endiselt märkimisväärsed riskid, mis seisnevad näiteks järgmises: Venemaalt pärit impordi täielik ja järsk peatumine; taristuga seotud intsidendid; ebasoodsad ilmastikutingimused; gaasinõudluse suurenemine Euroopas või mujal, mis toob kaasa võistlemise LNG lastide pärast; põuast või ettenägematutest tuumaelektrijaamade töökatkestustest tingitud suurem gaasikasutus elektri tootmiseks. Need on kõik riskitegurid, mis võivad uuesti turgusid pingestada ja hinnasurvet põhjustada, eriti kui need ilmnevad samaaegselt.

Lisaks tuleb 2023.–2024. aasta talve positiivse väljavaate säilitamiseks hoida energiabilanssi, mis eelmisel aastal tänu ELi liikmesriikide jõupingutustele ja nende kehtestatud poliitikameetmetele saavutati. Gaasibilansi halvenemine, millega kaasneb mõne eespool nimetatud riski realiseerumine, võib vähendada ELi varustuskindlust. Seetõttu tuleb endiselt olla valvas ja turgu hoolikalt jälgida. EL peab olema valmis ka halvimateks stsenaariumideks.

¹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. juuni 2022. aasta määrus (EL) 2022/1032, millega muudetakse määruseid (EL) 2017/1938 ja (EÜ) nr 715/2009 seoses gaasi hoiustamisega (EMP's kohaldatav tekst).

Komisjoni arvamus määruse kohaldamisaja pikendamise kohta

Tuginedes määruse rakendamise esimeste kuude põhjal tehtud peamistele järeldustele, nagu on käesolevas aruandes välja toodud, leiab komisjon, et määruse sätted on oluliselt aidanud kaasa gaasituru stabiliseerimisele ja ELi jaoks piisavate gaasivarude tagamisele ning et määrus on oluline osa ELi gaasivarustuskindluse tagamise paketist.

Võttes arvesse eespool nimetatud püsivaid riske, turuosaliste huvi ning võimalust saada kasu ühisostu- ja solidaarsusmehhanismist, kaalub komisjon, kas teha ettepanek määruse mõne meetme või kõigi meetmete kohaldamisperioodi pikendamiseks, ja seda, kuidas saaks teatavaid selles ette nähtud meetmeid struktuursemalt integreerida.

Sellega seoses leiti (tuginedes määruse kohaldamisel tehtud järeldustele ja saadud kogemusele), et sobiv õigusakt ühisostude mehhanismi ja solidaarsusmehhanismi teatavate aspektide integreerimiseks oleks läbivaadatud gaasimäärus (määrus (EÜ) nr 715/2009) (vesiniku- ja gaasiturgude CO₂ heite vähendamise pakett). Kaasseadusandjad peavad selles küsimuses praegu aru.